

Νίκος Στραβελάκης

Για να μη Κλαίμε Ζωντανό το Μακαρίτη

Το άρθρο αυτό είναι συνέχεια δύο προηγούμενων άρθρων στη Παντιέρα για την καπιταλιστική κρίση με αφορμή τις θέσεις του ΚΚΕ με τίτλο: «[Το ΚΚΕ και η Θεωρία των Κρίσεων](#)» και «[Τελικά Είναι Σημαντικό να Εμβραθύνουμε στη Θεωρία των Κρίσεων](#)». Σκοπό έχει να δώσει έμφαση στις συνέπειες της ανάλυσης για τη κρίση στη δράση, τη φυσιογνωμία και την ανασύνταξη του κομμουνιστικού ρεύματος. Η ανάλυση έχει αξία στη τρέχουσα συγκυρία μιας και γίνεται κάτω από το βάρος της διαπίστωσης ότι το εργατικό κίνημα δεν ήταν προετοιμασμένο να απαντήσει σε μια κατάρρευση κολοσσιαίων διαστάσεων όπως αυτή του 2008. Οι αυθόρμητες αντιδράσεις εύκολα αφομοιώθηκαν, στην Ελλάδα από ρεφορμιστικά ρεύματα και κυρίως το ΣΥΡΙΖΑ, αφού οι όποιες οργανώσεις της κομμουνιστικής αριστεράς (για την Ελλάδα το ΚΚΕ, η ΑΝΤΑΡΣΥΑ και άλλοι) δεν μπόρεσαν να απαντήσουν στις ανάγκες της κοινωνίας. Με άλλα λόγια ήταν ανέτοιμες να υποδεχθούν αυτό το ρεύμα αμφισβήτησης. Έτσι το σύστημα ξεπέρασε τον αρχικό πανικό και κατάφερε να επιβιώσει από την οικονομική κατάρρευση.

Η ανάγνωση της κρίσης έπαιξε σημαντικό ρόλο σε αυτό το αποτέλεσμα. Για το ΚΚΕ, που θεωρεί ότι όλες οι διακυμάνσεις του εισοδήματος είναι και καπιταλιστικές κρίσεις, δεν έγινε και τίποτα. Όπως λέει και ο Ριζοσπάστης, σε παρέμβαση του τμήματος οικονομίας στο προσυνεδριακό διάλογο (31/12-1/1/17), υπάρχει επιβράδυνση, υπάρχει «υπερ-συσσωρευμένο κεφάλαιο» αλλά «Ο[ο]ι προβλέψεις των διεθνών οργανισμών κάνουν λόγο για μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης τα επόμενα χρόνια». Οι όποιες εξελίξεις παραπέμπονται πλέον σε «γεωπολιτικούς κινδύνους» που απορρέουν από «τα διαφορετικά συμφέροντα [που] εμποδίζουν την απαξίωση [του κεφαλαίου] ενιαία και αυθόρμητα, μέσω της αγοράς» (Ριζοσπάστης 31/12).

Είναι τραγικό, μα την αλήθεια, να πιστεύει το ΚΚΕ ότι εάν οι δυνάμεις της αγοράς είχαν αφεθεί να λειτουργήσουν απρόσκοπτα η κρίση θα είχε ξεπεραστεί. Είναι τα «συμφέροντα», που στρεβλώνουν τη λειτουργία της αγοράς, τα οποία αποτρέπουν αυτή την εξέλιξη και με τη σειρά τους οξύνουν τις ιμπεριαλιστικές αντιθέσεις θέτοντας σε κίνδυνο τη παγκόσμια ειρήνη (Ριζοσπάστης 31/12). Θεωρώντας ότι η κρίση δεν αφορά την πορεία του ποσοστού κέρδους και συνακόλουθα της κερδοφορίας, το ΚΚΕ αποσυνδέει τις ιμπεριαλιστικές αντιθέσεις από την ταξική πάλη. Με αυτή τη λογική, εξελίξεις όπως η πολιτική κρίση στις ΗΠΑ και τις διεθνείς σχέσεις που σηματοδοτεί η εκλογή Τράμπ, το BREXIT και το δημοψήφισμα στη Ιταλία δεν σηματοδοτούν αποδυνάμωση του συστήματος, άρα και ευκαιρία αποτελεσματικής παρέμβασης για το εργατικό κίνημα. Είναι απλά αντιπαραθέσεις δύναμης ανάμεσα σε διαφορετικά τμήματα της αστικής τάξης.

Σε μια περίοδο που η πολιτική της κοινωνικοποίησης ιδιωτικών ζημιών χρεωκοπεί, τόσο ως μέσο για τη διαχείριση της κρίσης, όσο και στη συνείδηση μεγάλων τμημάτων της κοινωνίας, η αριστερά αφήνει την άκρα δεξιά να καρπώνεται τη δυσaréσκεια. Η άκρα δεξιά αποδεικνύεται για μια ακόμη φορά χρήσιμη στο σύστημα. Με τη ρητορική της, οι τραπεζίτες και οι καπιταλιστές, που διασώθηκαν μέσα από τη εκτόξευση του δημοσίου χρέους και τα προγράμματα ποσοτικής χαλάρωσης μένουν στο απυρόβλητο και για τη κρίση φταίνει «οι ξένοι» που εκμεταλλεύονται τη χώρα μέσα από το διεθνές εμπόριο και φυσικά οι «ξένοι» εργάτες που μας παίρνουν τις δουλειές. Η λύση βρίσκεται στο προστατευτισμό και τα κλειστά σύνορα.

Απέναντι σε αυτή τη πολιτική που προωθείται σε όλη την Ευρώπη και είναι πλέον κυρίαρχη στην Αμερική, ο Ριζοσπάστης ψελλίζει: «Ένας απ' τους κινδύνους που καταγράφεται απ' το ΔΝΤ ως κύριος [για την καθυστέρηση στην επιστροφή στη μεγέθυνση] είναι η σταδιακή ανάδυση τάσεων προστατευτισμού σε ολόκληρο τον κόσμο και πιο ειδικά στις σχέσεις ΕΕ - Μ. Βρετανίας λόγω Brexit, και κυρίως μετά την επικράτηση του Τραμπ στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ». Το μόνο που μπορεί να δικαιολογήσει αυτό τον ισχυρισμό από πλευράς ΚΚΕ είναι η άγνοια. Το ΔΝΤ όταν λέει ότι ο προστατευτισμός θα υπονομεύσει τη μεγέθυνση εννοεί τον περιορισμό της αποτελεσματικής κατανομής των πόρων σε παγκόσμια κλίμακα. Είναι μια ανοησία των ορθόδοξων οικονομικών που θεωρεί ότι το ελεύθερο εμπόριο κάνει όλες τις χώρες εξίσου ανταγωνιστικές και η οποία διαψεύδεται περίτρανα από την ίδια την ιστορία του καπιταλισμού. Με αυτό τον τρόπο το ΚΚΕ αφήνει στην άκρη το σκληρό ταξικό χαρακτήρα της πολιτικής της ακροδεξιάς και περιορίζει τη κριτική του στη καθυστέρηση της επιστροφής στη κανονική συσσώρευση. Είναι μια σκέτη απογοήτευση.

Όμως η μυωπική ανάγνωση της κρίσης δεν περιορίζεται στο ΚΚΕ. Δυνάμεις της ΑΝΤΑΡΣΥΑ

αποπνέουν απογοήτευση για τις εξελίξεις. Οι δυνάμεις αυτές είχαν καταλάβει, έστω διαισθητικά, ότι η κρίση που ξεκίνησε το 2008 σηματοδοτεί κάτι σημαντικό. Με αυτό το δεδομένο η κάμψη στις αγωνιστικές διαθέσεις του κόσμου και η πορεία των πολιτικών συσχετισμών τις απογοητεύει.

Αυτό που δε λαμβάνει υπόψη αυτή η ανάγνωση είναι ότι σε συνθήκες κρίσης ο κόσμος απαιτεί λύσεις. Λύσεις που υποδεικνύει ο χαρακτήρας της κρίσης. Στην ANTAPΣYA πιστεύουν ότι η κρίση: «Είναι το αποτέλεσμα συνδυασμού παραγόντων, όπως: η κρίση των μεθόδων απόσπασης υπεραξίας, του ακολουθούμενου μοντέλου συσσώρευσης (ιδιωτικοποιήσεις, απελευθέρωση των αγορών), της υπερδιόγκωσης του χρηματοπιστωτικού τομέα, της ανάπτυξης και κρίσης των παγκόσμιων καπιταλιστικών ολοκληρώσεων, της πρωτοφανούς όξυνσης των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών, της αντιδραστικής στροφής στο πολιτικό σύστημα και την αστική δημοκρατία, και της κρίσης των παραδοσιακών ιεραρχιών στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα (κρίση ηγεμονίας των ΗΠΑ).» (ANTAPΣYA, Θέσεις για την 3η συνδιάσκεψη. 5-6 Μάρτη 2016). Αντί να αναλύουν τη κρίση ως καπιταλιστική κρίση που οφείλεται στις αντιφάσεις του κινήτρου του κέρδους οι δυνάμεις τις ANTAPΣYA έχουν αθροίσει ένα σύνολο από επιφαινόμενα της κρίσης και τα έχουν αναγάγει σε αιτίες.

Αυτός ο κατάλογος υποτιθέμενων αιτιών όμως δεν αναδεικνύει το ταξικό πρόσημο της λύσης. Από τα «αίτια» άλλα παραπέμπουν σε πολιτικές ρύθμισης (διόγκωση του χρηματοπιστωτικού τομέα), άλλα στην επιδίωξη ενός πλατιού δημοκρατικού μετώπου (αντιδραστική στροφή στο πολιτικό σύστημα και την αστική δημοκρατία), άλλα σε πολιτικές που δίνουν έμφαση στην αντιιμπεριαλιστική πάλη και την εθνική ανεξαρτησία κ.ο.κ. Το πρόβλημα είναι ότι όλα μαζί δεν συγκλίνουν σε ένα μεταβατικό πρόγραμμα που θα «ξεπερνά την αντίφαση ανάμεσα στην ωρίμανση των αντικειμενικών συνθηκών και την ανωριμότητα του υποκειμενικού παράγοντα. Το αποτέλεσμα είναι ότι αυτό το μεταβατικό πρόγραμμα, ακόμη και στο περιορισμένο βαθμό που είναι διαμορφωμένο, δεν παλεύεται στο εργατικό κίνημα, ούτε ως στόχοι, ούτε ως ένα γενικό πλαίσιο ζύμωσης.

Έτσι ενώ η κρίση οξύνεται και αρκετοί μαρξιστές οικονομολόγοι δεν αποκλείουν ένα νέο θερμό επεισόδιο με επίκεντρο την ΕΕ ή ακόμη και τα BRICS οι δυνάμεις της ANTAPΣYA εμφανίζουν καθήλωση. Το χειρότερο είναι ότι αρκετοί έχουν ήδη αρχίσει να «κλαίνε το μακαρίτη» να μιλούν για τις χαμένες ευκαιρίες της περιόδου 2008-12 δίνοντας τελεσίδικα χαρακτηριστικά στην παρούσα καμπή. Αγνοούν τη δυναμική του καπιταλισμού και την ιστορία των κρίσεων. Η παρούσα μεγάλη ύφεση μοιάζει, τηρουμένων των αναλογιών, με τη «μακρά κρίση» (1870-1893). Μια περίοδος όπου το σύστημα ούτε κατάρρευσε, όπως το 1930, αλλά ούτε και ανέκαμψε. Καπιταλιστικές κρίσεις αυτής της μορφής απαιτούν

καταστροφή κεφαλαίου και αυτή είναι μια αργόσυρτη και αντιφατική διαδικασία. Η απαξίωση κεφαλαίου σημαίνει νέες ζημίες για τις τράπεζες και νέα διόγκωση του δημόσιου χρέους. Επιπλέον, η καταστροφή κεφαλαίου σημαίνει όξυνση του καπιταλιστικού ανταγωνισμού των ενδοαστικών και ενδοιμπεριαλιστικών διαφορών. Άρα η πολιτική δράση στο πλαίσιο της τρέχουσας μεγάλης ύφεσης έχει πολύ ψωμί και πολλές καμπές ακόμη.

Η θεωρία των κρίσεων δεν είναι απλά ένα οικονομικό υπόδειγμα, στην τρέχουσα μεγάλη κρίση είναι το βασικό θεωρητικό εργαλείο ανασύνταξης του κομμουνιστικού κινήματος. Από τη σκοπιά αυτή είναι χρήσιμο να της δώσουμε λίγο μεγαλύτερη προσοχή για να μην «κλαίμε ζωντανό το μακαρίτη».